

Redakcja naukowa:
Konrad Meus

**POLSKI PRZEMYSŁ
NAFTOWY I GAZOWNICZY
(DO 1945 ROKU)
HISTORIA I DZIEDZICTWO**

POLSKI PRZEMYSŁ
NAFTOWY I GAZOWNICZY
(DO 1945 ROKU)

POLSKI PRZEMYSŁ
NAFTOWY
I GAZOWNICZY
(DO 1945 ROKU)
HISTORIA I DZIEDZICTWO

Redakcja naukowa:
Konrad Meus

Kraków 2024

Konrad Meus <https://orcid.org/0000-0002-6865-2174>
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
✉ konrad.meus@up.krakow.pl

© Copyright by individual authors and Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego, 2024

© Copyright for this edition by Księgarnia Akademicka

Recenzenci
dr hab. Cecylia Leszczyńska (prof. Uniwersytetu Warszawskiego)
prof. dr hab. Mirosław Kłusek (Uniwersytet Łódzki)

Opracowanie redakcyjne
Weronika Widzińska

Projekt okładki
Konrad Korona

ISBN 978-83-8368-119-1 (druk)
ISBN 978-83-8368-120-7 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383681207>

Na okładce wykorzystano zdjęcia z archiwum Fundacji Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza

Sfinansowano ze środków Fundacji ORLEN

Patronat naukowy
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Instytut Historii i Archiwistyki)
Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

WSTĘP	7
-------	---

CZĘŚĆ I

Źródła do dziejów przemysłu naftowego i gazowniczego

Dorota Drzewiecka (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) <i>Źródła do dziejów przemysłu naftowego i gazowniczego w państwowym zasobie archiwalnym – próba oceny stanu zachowania</i>	13
Tomasz Kargol (Uniwersytet Jagielloński) <i>Źródła do dziejów przemysłu naftowego na ziemiach polskich do 1939 r. w zasobach Archiwum Narodowego w Krakowie</i>	31
Damian Szymczak (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu) <i>Źródła pamiętnikarskie oraz spuścizny polityków jako źródła do dziejów galicyjskiego naftownictwa (do 1914 r.)</i>	51
Michał Krajkowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) <i>Od maziarza do nafciarza. Przemysł naftowy i jego przedstawiciele w literaturze polskiej drugiej połowy XIX i początku XX wieku</i>	65
Grzegorz Nieć (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) <i>Tematyka nafciarska i gazownicza na rynku antykwarycznym. Ludzie – instytucje – przedmioty</i>	79
Michał Rogoż (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej) <i>Witryny internetowe europejskich muzeów ropy naftowej jako kanały informacji i edukacji</i>	93

CZĘŚĆ II

Znani i nieznani. Ludzie polskiego przemysłu naftowego i gazowniczego

Paweł Grata (Uniwersytet Rzeszowski)

Dlaczego Łukasiewicz? Rola aptekarza z Gorlic w powstaniu i rozwoju przemysłu naftowego 109

Barbara Olejarz (Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce)

Karol Klobassa-Zrencki. Zapomniana sylwetka właściciela kopalni w Bóbrce w 200-lecie urodzin 127

Piotr Franaszek (Uniwersytet Jagielloński)

Rola Alberta Faucka w rozwoju galicyjskiego górnictwa naftowego 135

Lidia Michalska-Bracha (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)

Wojciech Biechoński (1839-1926) – weteran powstania styczniowego i propagator przemysłu naftowego 157

Konrad Meus (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie)

Robert Doms, Hersch Goldhammer, Julian Wang i inni... Lwowscy przemysłowcy oraz ich rola w budowaniu galicyjskiego przemysłu naftowego oraz gazowniczego 179

Petr Kaleta (Uniwersytet Technologiczny w Libercu)

Ján Medlen i początki wydobywania ropy naftowej w Gbelach (Węgry/Czechosłowacja) 201

CZĘŚĆ III

Technologia, infrastruktura przemysłowa i dziedzictwo

Krzysztof Broński (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

Galicyjskie dziedzictwo naftowe jako zasób rozwojowy Polski południowo-wschodniej 219

Noty o autorach 241

Indeks osobowy 247

WSTĘP

Dzieje polskiego przemysłu naftowego oraz gazowniczego doczekały się dość obszernej literatury popartej zaawansowanymi badaniami archiwalnymi oraz bibliotecznymi. Pierwsze prace przybliżające te zagadnienia ukazały się drukiem już w pierwszej połowie XX wieku. Najczęściej miały one charakter pionierski, nierzadko wspomnieniowy, ich autorami często byli twórcy polskiego przemysłu naftowego i gazowniczego oraz ich potomkowie. W pełni naukowe podejście do prezentowanego tematu nastąpiło w drugiej połowie ubiegłego stulecia, ze szczególnym uwzględnieniem lat 90. Za fundamentalne dzieło dotyczące tej problematyki należy uznać dwutomową wieloautorską monografię *Historia polskiego przemysłu naftowego* wydaną w latach 1994-1995 pod redakcją Ryszarda Wolwowicza (Brzozów–Kraków). Z kolei w ostatnim okresie ukazał się szereg artykułów na ten temat, które wyszły spod pióra wyśmienitych badaczek i badaczy specjalizujących się w dziejach gospodarczych, jak: Piotr Franaszek, Tomasz Kargol, Paweł Grata, Krzysztof Broński, Vladyslava Moskalets i inni. Pomimo rosnącego i autentycznego zainteresowania historią polskiego przemysłu naftowo-gazowniczego, a przede wszystkim jego budowniczymi, nadal jest zauważalny deficyt prac i badań nad tym wielopłaszczyznowym zagadnieniem.

Oddana do rąk Czytelników publikacja ma na celu częściowo wypełnić powstałą lukę, choć jako zespół autorski i redaktorski mamy pełną świadomość, że jest to praca rozłożona na lata. Monografia wieloautorska *Polski przemysł naftowy i gazowniczy (do 1945 roku)* jest pokłosiem trzech międzynarodowych konferencji, zorganizowanych wspólnie przez Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego (SITPNiG) oraz Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej (wcześniej Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Konferencje te odbywały się pod patronatem i przy wydatnym wsparciu Polskiej Spółki Gazownictwa, a następnie

Fundacji ORLEN. Dwie pierwsze konferencje historyczne zatytułowane „Polski przemysł naftowy i gazowniczy (do 1939 roku)” odbyły się w Krakowie (2018) oraz we Lwowie (2019). Wówczas wśród węzłowych zagadnień, które omawiano, znalazła się m.in. kwestia zasobów bibliotecznych i archiwalnych zlokalizowanych w Polsce oraz poza jej granicami, wykorzystywanych w badaniach dziejów polskiego naftarstwa. W roku 2020 w związku z sytuacją pandemiczną zaplanowana w Warszawie konferencja nie doszła do skutku. Po zniesieniu stanu zagrożenia epidemicznego podjęto działania mające wznowić wstrzymany czasowo projekt konferencyjny. Udało się to przeprowadzić w 2023 roku. W dniach 29-30 listopada 2023 roku w Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce odbyła się III Międzynarodowa Konferencja pt. „Polski przemysł naftowy i gazowniczy (do 1939 roku)”. We wspomnianych konferencjach brali udział badacze z kilkunastu uniwersytetów, muzeów i stowarzyszeń naukowych. Polskę reprezentowali m.in. naukowcy z Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ), Uniwersytetu Wrocławskiego (UWr), Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM), Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), Uniwersytetu Rzeszowskiego (UR), Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (UEK), Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (UKEN), Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ), Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (AGH), Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (UJK), Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce oraz SITPNiG-u. W gronie prelegentów znaleźli się również historycy z Republiki Czeskiej i Ukrainy związani z następującymi instytucjami: Uniwersytetem Technicznym w Libercu, Uniwersytetem Narodowym Politechnika Lwowska, Lwowskim Uniwersytetem Narodowym im. Iwana Franki oraz Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie.

Przygotowane wydawnictwo zawiera kilkanaście tekstów poszeregowanych według trzech kryteriów tematycznych. Część pierwsza składa się z artykułów źródłoznawczych i literaturoznawczych. W tej grupie znalazły się teksty autorstwa Doroty Drzewieckiej (UKEN), Tomasza Kargola (UJ), Damiana Szymczaka (UAM), Michała Krajcowskiego (UMK), Grzegorza Niecia (UKEN) oraz Michała Rogoża (UKEN). Omawiają one nie tylko nieznane lub słabo przebadane źródła archiwalne i memuarystyczne, ale też źródła literackie. Ciekawe spojrzenie na badane zagadnienie przedstawili Grzegorz Nieć oraz Michał Rogoż. Pierwszy omówił rynek antykwaryczny w Polsce pod kątem książek poświęconych historii przemysłu naftowego, drugi z kolei zaprezentował unikatowe komparatystyczne badania dotyczące internetowych witryn należących do europejskich muzeów

ropy naftowej oraz ich wykorzystania w procesie edukacyjnym. Druga część niniejszej książki nosi tytuł *Znani i nieznani. Ludzie polskiego przemysłu naftowego i gazowniczego*. Swoje artykuły umieścili tutaj Paweł Grata (UR), Barbara Olejarz (Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce), Piotr Franaszek (UJ), Lidia Michalska-Bracha (UJK), Konrad Meus (UKEN) oraz Petr Kaleta (Uniwersytet Technologiczny w Libercu). Czytelnik w tej części monografii zapozna się z mniej znanymi wątkami z biografii takich postaci, jak Ignacy Łukasiewicz, Karol Klobassa-Zrencki oraz Albert Fauck, a także przeczyta o Wojciechu Biechońskim, Janie Medlenie, Herschu Goldhammerze i innych słabiej rozpoznawalnych nafciarzach z przełomu XIX i XX wieku. Ostatnia, trzecia część odbiega od dwóch pozostałych, jest bowiem poświęcona dziedzictwu polskiego (galicyjskiego) przemysłu naftowego i jego współczesnemu wykorzystaniu w procesie rozwojowym południowo-wschodniej Polski. Umieszczono tutaj jeden artykuł autorstwa Krzysztofa Brońskiego z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Specyfika tego tekstu i jego pragmatyczny wymiar predestynowały go do wydzielenia w osobnej części monografii.

W tym miejscu należy złożyć szczególne podziękowania wszystkim uczestnikom dotychczasowych trzech konferencji poświęconych polskiemu przemysłowi naftowemu i gazowniczemu, autorom złożonych tekstów, jak również osobom związanym ze Stowarzyszeniem Naukowo-Technicznym Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego, bez których zaangażowania wspomniane konferencje, podobnie jak niniejsze wydawnictwo, nie zostałyby urzeczywistnione. Słowa podziękowania należą się również mecenasowi niniejszego tomu – przedstawicielom Fundacji ORLEN.

Konrad Meus

CZĘŚĆ I

Źródła do dziejów przemysłu naftowego i gazowniczego

DOROTA DRZEWIECKA

Instytut Historii i Archiwistyki
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Źródła do dziejów przemysłu naftowego i gazowniczego w państwowym zasobie archiwalnym – próba oceny stanu zachowania¹

Podjęmując się zbadania stanu zachowania źródeł do dziejów przemysłu naftowego i gazowniczego w państwowym zasobie archiwalnym, należy wziąć pod uwagę kilka ważnych kwestii. Po pierwsze istotne jest rozpoznanie, czy aktotwórca należał do sektora państwowego czy niepaństwowego². Ważny jest także okres, w którym jednostka funkcjonowała, oraz terytorium, na którym działała. Początki rozwoju przemysłu naftowo-gazowniczego sięgają drugiej połowy XIX w. To w tym czasie powstało i rozwijało się wiele przedsiębiorstw zajmujących się wydobywaniem złóż. Także w tym czasie dokumentacja, niejako produkt uboczny działalności instytucji, z zasady odzwierciedlająca wszelką działalność podmiotu, zaczęła być tworzona w sposób masowy. Zjawisko to, trwające nieprzerwanie do dziś, ma kilka czynników sprawczych, o których wielokrotnie już pisano³. W dokumentacji zachowany jest proces decyzyjny, procedury, instrukcje czy normy.

¹ Stan na listopad 2019 r.

² Aktotwórca – „urząd (instytucja) lub osoba fizyczna w wyniku działalności których powstają akta”; twórca zespołu archiwalnego – „jednostka organizacyjna (urząd, instytucja, przedsiębiorstwo, organizacja społeczna) posiadająca określony zakres działania i samodzielność organizacyjną, działająca z reguły na właściwych dla siebie normach prawnych, lub osoba fizyczna (osoby fizyczne) przejawiająca działalność w określonych dziedzinach życia społecznego”, *Polski Słownik Archiwalny*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974, s. 17 i 83.

³ Zob. m.in.: H. Robótka, *Wartościowanie akt. Przeszłość i przyszłość*, [w:] *Dokumentacja masowa. Z problematyki kształtowania zasobu archiwalnego*, red. I. Mamczak-Gadkowska, K. Strykowski, Poznań 2012, s. 26 i A. Kulecka, *Dokumentacja masowa w badaniach historycznych*, [w:] *Dokumentacja masowa. Z problematyki...*, s. 52.

W interesującym nas obszarze część wytwarzanych materiałów to dokumentacja techniczna, czyli plany, rysunki. Trzeba jednak pamiętać, że do końca I wojny światowej dokumentacja, nawet urzędowa, traktowana była jako własność instytucji, która ją wytwarzała. Decyzje dotyczące jej niszczenia były podejmowane wewnątrz podmiotu, bez angażowania jakichkolwiek osób spoza niego⁴. Z reguły to registratorzy i archiwiści pracujący w tej samej instytucji wskazywali, której dokumentacji nie trzeba dłużej przechowywać⁵. Wyraźnie należy zatem podkreślić, że do archiwów historycznych trafiały materiały, które nie były już potrzebne do bieżącej działalności i jednocześnie, w wyniku decyzji pracownika aktotwórcy, nie zostały zniszczone.

Dopiero w okresie dwudziestolecia międzywojennego państwowa służba archiwalna zaczęła angażować się w proces wydzielania i brakowania dokumentacji. Choć nadal podstawowym kryterium wartościowania była ocena przydatności do bieżącej działalności, pojawił się także wątek ewentualnego wykorzystania materiałów do badań naukowych⁶. Zatem większa była kontrola nad rodzajami dokumentacji, która trafić miała do archiwów na wieczyste przechowywanie. Trzeba jednak pamiętać, że do wybuchu II wojny światowej archiwa polskie gromadziły materiały urzędów i instytucji państwowych, lecz w zasadzie nie uwzględniały akt wytworzonych przez podmioty niepubliczne, czyli np. związki, stowarzyszenia czy prywatne przedsiębiorstwa (zasada nieingerencji w działalność przedsiębiorstwa). Analizując dokumentację dotyczącą przemysłu naftowego i gazowniczego, mamy do czynienia w dużej mierze z twórcami sektora niepaństwowego. Mowa tu głównie o przedsiębiorstwach.

Warto wspomnieć, że także w okresie dwudziestolecia międzywojennego pojawiały się postulaty mówiące o potrzebie zorganizowania archiwów gospodarczych. Aleksy Bachulski, wzorując się na rozwiązaniach przyjętych jeszcze przed I wojną światową m.in. w Niemczech, Szwajcarii czy Holandii, wskazywał potrzebę zachowania akt gospodarczych poprzez tworzenie odpowiednich archiwów. Mając na uwadze sytuację finansową kraju, utrudniającą powstanie tak specjalistycznych jednostek, A. Bachulski zwracał także uwagę na rozwiązania organizacyjne przy-

⁴ Zob. przykład opisany w: S. Ciara, *Doświadczenia archiwistów galicyjskich na przełomie XIX i XX w. w zakresie postępowania z dokumentacją masową*, [w:] *Dokumentacja masowa. Z problematyki...*, s. 199.

⁵ Kontrolę brakowania dokumentacji sprawowały powoływane doraźnie komisje, składające się z przedstawicieli władz zwierzchnich oraz pracowników komórek organizacyjnych, których akta poddawano ocenie, zob. R. Degen, *Urzednicy, selekcja i brakowanie dokumentacji w Polsce w XX wieku*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. 3, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Lublin–Siedlce 2010, s. 546.

⁶ *Ibidem*, s. 547-551.

jęte m.in. w Wielkiej Brytanii i USA, gdzie powołane zostały organa służące zapobieganiu dewastacji tego typu dokumentacji. W Polsce takimi organami miały być izby przemysłowo-handlowe, gdyż zgodnie z rozporządzeniem prezydenta RP z 15 lipca 1927 r.⁷ jednym z ich zadań było „utrzymywanie i popieranie instytucji i urzędów, jako to instytutów badawczych, muzeów, itp.”⁸ Przy izbach działać miała komisja archiwalna odpowiedzialna za kontrolowanie registratur (archiwów zakładowych) instytucji oraz wyznaczająca zasady przechowywania dokumentacji o wartości praktycznej (bieżącej)⁹. Z kolei jako miejsce, przynajmniej tymczasowe, gdzie trafiać miały materiały o wartości wieczystej A. Bachulski wskazywał bibliotekę Szkoły Głównej Handlowej¹⁰.

Archiwa gospodarcze w Polsce nie powstały. Archiwalia przedsiębiorstw zalegały w registraturach twórców bądź przekazywano je na makulaturę lub do zniszczenia. Sytuacja diametralnie zmieniła się w 1946 r. po wejściu w życie ustawy o przejęciu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, gdzie w art. 3.1. czytamy: „za odszkodowaniem przejmuje Państwo na własność przedsiębiorstwa górnicze i przemysłowe w następujących gałęziach gospodarki narodowej [...] 2. Przemysł naftowy i gazu ziemnego z kopalniami, rafineriami, gazoliniami i innymi zakładami przetwórczymi, gazociągami oraz przemysł paliw syntetycznych”¹¹.

Rewolucyjne zmiany w ustroju politycznym i gospodarczym spowodowały w konsekwencji przejmowanie przez archiwa państwowe archiwaliów gospodarczych¹². Interesujące nas źródła stały się częścią państwowego zasobu archiwalnego, zgodnie

⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych, Dz.U. 1927 nr 67 poz. 591.

⁸ Ibidem, art. 4 pkt 4.

⁹ W skład komisji proponowano przedstawicieli izby przemysłowo-handlowej, Szkoły Głównej Handlowej oraz Wydziału Archiwów Państwowych MWRiOP, zob. A. Bachulski, *Archiwa gospodarcze*, „Archeion” 1937-1938, t. 15, s. 24.

¹⁰ Ibidem, s. 25.

¹¹ Ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, Dz.U. 1946 nr 3 poz. 17. O zmianach dotyczących omawianej gałęzi przemysłu w PRL zob. m.in. B. Skrzypek, *Przemysł naftowy i peryferyjny w PRL*, [w:] *Historia polskiego przemysłu naftowego*, red. M. Boryń, A. Chodubski, B. Duraj, Toruń 2014, s. 63-97.

¹² W archiwistyce przyjęło się, że archiwalia różnego rodzaju przedsiębiorstw, takich jak rolne, ubezpieczeniowe, transportowe, bankowe czy przemysłowe nazywa się archiwaliami gospodarczymi. Gospodarczymi nie są zatem „akta i dokumenty urzędów państwowych, czy publicznych, nawet o ile przedmiotem ich działalności są sprawy gospodarcze, np. zarząd górnictwem (przykład: Dyrekcja Górnicza Królestwa Polskiego) lub pobór ceł lub podatków albo reprezentacja interesów przedsiębiorstw (np. izby przemysłowo-handlowe). Ich dziedzina działalności należy do dziedziny polityki ekonomicznej, a nie do dziedziny produkcji i obiegu, którą zajmują się przedsiębiorstwa. Podobnie archiwalia prywatnych

z rozporządzeniem rady ministrów z 1957 r.¹³ Współcześnie za państwowy zasób archiwalny uznaje się materiały archiwalne powstałe i powstające przede wszystkim w wyniku działalności państwowych i samorządowych organów i jednostek organizacyjnych. Materiały archiwalne powstałe w wyniku działalności partii politycznych, organizacji o charakterze zawodowym, gospodarczym, kościółów i związków wyznaniowych, działaczy gospodarczych, twórców w dziedzinie nauki i techniki (którzy wnieśli swój historyczny wkład do rozwoju Państwa Polskiego życia politycznego, społecznego i gospodarczego oraz do rozwoju nauki i techniki oraz kultury i sztuk), także materiały rodzin i rodów, które wywierały historyczny wpływ na sprawy państwowe, stosunki gospodarcze i społeczne, to w myśl ustawy archiwalnej niepaństwowy zasób archiwalny, który staje się własnością państwa (i jednocześnie państwowym zasobem) w wyniku zakupu, darowizny lub w innej drodze (np. archiwa rodowe, zbłąkane archiwalia kościelne, czy właśnie registratury dawnych prywatnych, a następnie upaństwowionych zakładów przemysłowych)¹⁴.

Dopiero po zakończeniu II wojny światowej zmieniły się zasady nadzorowania narastającego zasobu archiwalnego oraz kontrolowania akt powstających w różnego typu instytucjach. Dekretem o archiwach państwowych z 1951 r.¹⁵ narzucono na aktotwórców obowiązek uzyskiwania zgodny na brakowanie dokumentacji¹⁶. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych (dalej: NDAP) coraz częściej wydawał odpowiednie zarządzenia dotyczące zarówno wspomnianego brakowania akt, jak i ich selekcji. Także ocena wartości akt przemysłowych oraz ich archiwizacji doczekała się w latach 60. XX w. odpowiednich normatywów. Pierwszym z nich było pismo okólne z 4 kwietnia 1960 r. w sprawie wykazu akt dla przedsiębiorstw przemysłowych przedstawiające przykładową klasyfikację dokumentacji akt tego typu aktotwórcy¹⁷. Klasyfikacja ta miała być stosowana jako wzór w pracach instruktażowo-konsultacyjnych w zakresie opracowywania wykazów akt przez przed-

stowarzyszeń zawodowych, np. związków zawodowych lub stowarzyszeń kupieckich, nie należą do archiwaliów gospodarczych”, A. Grodek, *Archiwalia gospodarcze*, „Archeion” 1951, t. 19-20, s. 338-339.

¹³ Rozporządzenie rady ministrów z dnia 19 lutego 1957 r. w sprawie państwowego zasobu archiwalnego, Dz.U. 1957 nr 12 poz. 66.

¹⁴ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173 z późn. zm., art. 15, 42 i 44.

¹⁵ Dekret z dnia 29 marca 1951 r. o archiwach państwowych, Dz.U. 1951 nr 19 poz. 149.

¹⁶ R. Degen, *Urzędniczy, selekcja...*, s. 552.

¹⁷ Pismo okólne nr 3 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 4 kwietnia 1960 r. w sprawie wykazu akt dla przedsiębiorstw przemysłowych, [w:] *Zbiór przepisów archiwalnych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1952-2000*, wybór i oprac. M. Tarakanowska, E. Rosowska, Warszawa 2001, s. 65-67.

Noty o autorach

Krzysztof Broński

ORCID: 0000-0003-1736-7151

Dr hab. nauk ekonomicznych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Autor kilku monografii i kilkudziesięciu artykułów naukowych dotyczących problematyki rozwoju społeczno-gospodarczego Galicji, zarządzania dziedzictwem kulturowym, procesów urbanizacyjnych w Europie Środkowej w XIX i XX w. Członek Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej oraz Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Dorota Drzewiecka

ORCID: 0000-0001-7341-0754

Pracownik naukowo-dydaktyczny (adiunkt) w Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. W latach 2019–2024 zastępca dyrektora w Instytucie Historii i Archiwistyki tej uczelni. Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz Stowarzyszenia Archiwistów Instytucji Wymiaru Sprawiedliwości. Wykonawca międzynarodowego grantu naukowego OPENARCH – „Open archives for social science research in Widening countries” afiliowanego przy Departamencie Historii Europejskiego Instytutu Uniwersyteckiego we Florencji. Absolwentka studiów magisterskich i doktoranckich Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Naukowo zajmuje się zagadnieniami zarządzania dokumentacją w kancelarii i w archiwum bieżącym, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju informatycznych narzędzi wspierających pracę biurowo-archiwalną i systemów elektronicznego zarządzania dokumentacją.

Piotr Franaszek

ORCID: 0000-0001-8572-7038

Prof. dr hab., profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kierownik Katedry Historii Nowoczesnej oraz Pracowni Historii Gospodarczej i Społecznej w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego główne obszary badawcze to dzieje społeczne i gospodarcze Polski i świata w XIX i XX wieku oraz zagadnienia inwigilacji społeczeństwa przez UB/SB w czasach PRL-u.

Paweł Grata

ORCID: 0000-0003-2358-3475

Prof. dr hab., pracownik Uniwersytetu Rzeszowskiego (Instytut Historii, Zakład Historii Gospodarczej i Społecznej). Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół historii gospodarczej i społecznej, w szczególności obejmują dzieje gospodarcze II Rzeczypospolitej, przemiany gospodarcze i społeczne zachodzące w Polsce południowo-wschodniej w II połowie XX i na początku XXI w. oraz polską politykę gospodarczą i społeczną XX i XXI w. Członek zarządu, a w latach 2017-2021 prezes Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej, członek komitetu redakcyjnego „Roczników Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, twórca i redaktor naczelny kwartalnika „UR Journal of Humanities and Social Sciences”. Autor ponad 200 publikacji naukowych, w tym siedmiu monografii autorskich, m.in. *The Origins of the Welfare State: Polish Social Policy in 1918-1939* (Berlin 2021); *Czas przełomu. Polska polityka społeczna w latach 1944-1950* (Rzeszów 2018); *Polityka społeczna Drugiej Rzeczypospolitej. Uwarunkowania – instytucje – działania* (Rzeszów 2013); *Monopole skarbowe w polityce podatkowej Drugiej Rzeczypospolitej* (Rzeszów 2009); *Miejsce monopolu skarbowych w reformie stabilizacyjnej Władysława Grabskiego (1923-1925)* (Rzeszów 2008). Kierownik projektów badawczych: „W drodze ku modernizacji. Niepodległa Polska i wolni Polacy w XIX-XXI wieku” (2018-2024), „Ku lepszej przyszłości. Opieka nad dziećmi na ziemiach polskich w XIX-XXI wieku” (2022-2024), „W trosce o rodzinę. Pomoc społeczna na ziemiach polskich w XIX-XXI wieku. Słownik historyczny” (2024-2029). Od 2017 r. prezes zarządu Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej; członek Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej, od 2016 r. wchodzi w skład komitetu redakcyjnego „Roczników Dziejów Społecznych i Gospodarczych” – najstarszego polskiego czasopisma naukowego z zakresu historii gospodarczej i społecznej.

Petr Kaleta

ORCID: 0000-0002-3292-9901

Prof. dr hab., historyk i sławista (Uniwersytet Techniczny w Libercu, Czechy). Specjalizuje się w historii Polski, Niemiec, Rosji, Ukrainy i Czech/Czechosłowacji (głównie w XIX i XX w.). Jego zainteresowania badawcze obejmują również etnologię oraz problematykę narodowych i etnicznych mniejszości w Europie Środkowej i Wschodniej (głównie Sebołużyczan, Kaszubów i Karaimów). Zajmuje

się także rosyjską emigracją w Czechosłowacji, historią sportu (w tym losami rosyjskich sportowców w Czechosłowacji), literaturami słowiańskimi oraz dziejami Czechów poza granicami kraju (szczególnie w Ukrainie, Polsce, Rosji i Szwajcarii). Ostatnie monografie to: *Ruský sport v Československu od počátku první republiky do padesátých let 20. století* (Brno 2021); *Lužičtí Srbové v lidové sněmovně. Nástin politického života v srbské Lužici v době NDR* (Praha 2017); *Tajemné etnikum z Krymu. Osudy příslušníků karaïmské emigrace do meziválečného Československa* (Praha 2015). Odbýl wiele staży badawczych w zagranicznych ośrodkach akademickich, w tym półtoraroczny pobyt na Uniwersytecie Technicznym w Dreźnie oraz w Instytucie Serbołużyckim w Budziszynie (2014-2016) w ramach projektu „Vertretung der Sorben in den Gremien und in der Politik Deutschlands 1949-2014” finansowanego przez Fundację Humboldta.

Tomasz Kargol

ORCID: 0000-0002-7195-6638

Dr hab., prof. Instytutu Historii UJ, historyk. Jego zainteresowania badawcze obejmują historię społeczno-gospodarczą Galicji, jak również samorządu gospodarczego, chłopów, ziemiaństwa i miast na ziemiach polskich. Na jego dorobek naukowy składają się monografie (*Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie. Dzieje, ludzie, polityka gospodarcza*, Kraków 2003; *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914-1918*, Kraków 2012; *Miasta i miasteczka wschodniej części Galicji pod koniec XVIII wieku*, t. 5: *Rzymskokatolickie instytucje religijne w miastach Galicji. Przełom XVIII i XIX wieku*, Kraków–Lwów 2020), artykuły w czasopiśmie i publikacjach zbiorowych oraz w *Polskim słowniku biograficznym*, jak również krytyczne edycje źródeł.

Michał Krajkowski

ORCID: 0000-0003-1721-4841

Dr nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Publikował w czasopiśmie „Litteraria Copernicana”, „Przegląd Humanistyczny”, „Wiener Slavistisches Jahrbuch” oraz w pracach zbiorowych. Autor monografii *Oblicza prowincji. Galicja w polskojęzycznej prozie pisarzy zaboru austriackiego II połowy XIX wieku*. Stypendysta Stipendienstiftung der Republik Österreich. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół piśmiennictwa II połowy XIX w., ze szczególnym uwzględnieniem historii idei tego okresu, związków między życiem społecznym a literatu-

ra oraz zagadnień związanych z pograniczem kulturowym. Interesuje się również problematyką edytorstwa cyfrowego oraz wpływem digitalizacji na humanistykę. Od 2017 r. związany z branżą nowych technologii, pracuje także jako dziennikarz i wykładowca akademicki.

Konrad Meus

ORCID: 0000-0002-6865-2174

Dr hab., profesor Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Instytut Historii i Archiwistyki, Katedra Historii XIX Wieku). Zastępca dyrektora Centrum Badań Regionalistycznych na tej uczelni. Członek zarządu Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, gdzie odpowiada m.in. za działalność regionalistyczną. Współtwórca i członek Komisji ds. Młodzieży w Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. W latach 2016-2018 był kierownikiem Studiów Niemcoznawczych i Środkowoeuropejskich prowadzonych przez Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie oraz Uniwersytet Karola w Pradze. Od 2022 r. jest członkiem Komisji do Badań Historii Niemców w Polsce (Kommission für die Geschichte der Deutschen in Polen) afiliowanej przy Instytucie Herdera w Marburgu. Od 2023 r. członek międzynarodowego zespołu związanego przy uniwersytetach w Tel Awiwie i Hajfie, opracowującego *Atlas Żydów galicyjskich i bukowińskich (Historical Atlas of Jewish Galicia and Bukovina)*. Autor i współautor kilku monografii i kilkudziesięciu artykułów z zakresu historii Galicji oraz dawnego pogranicza rosyjsko-austriackiego, w tym przede wszystkim dziejów społeczno-gospodarczych miast galicyjskich. Jego książka *Wadowice 1772-1914. Studium przypadku miasta galicyjskiego* znalazła się w gronie najlepszych książek historycznych w 2014 r. (decyzją kapituły Nagrody Identitas). Autor monografii poświęconej gospodarce Lwowa pt. *Izba Handlowa i Przemysłowa we Lwowie (1850-1918). Instytucja i ludzie* (Kraków 2021). Aktualnie jest redaktorem serii wydawniczej „Książnica Zatorska”, redaktorem naukowym „Rocznika Spytkowickiego”, a także członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”. Pełni funkcję recenzenta w kilku czasopismach o zasięgu ogólnopolskim oraz europejskim.

Lidia Michalska-Bracha

ORCID: 0000-0003-0691-7429

Prof. dr hab., historyczka i muzealniczka, profesorka w Instytucie Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, członkini Komisji Badań nad Historią

Syberii PAN. Prowadzi badania naukowe z zakresu historii historiografii, pamięci kulturowej i muzealnictwa, historii kobiet w XIX-XX w., dziejów powstania styczniowego oraz losów Polaków na emigracji i Syberii w XIX wieku, dziejów Galicji i historii Lwowa. Wykonawczyni międzynarodowych projektów Narodowego Programu Rozwoju Humanistki: „Pamiętniki i listy polskich autorów z Ziem Zabrzanych (Litwa, Białoruś, Ukraina) w latach 1795-1918” oraz „Polscy zesłańcy na Syberii Zachodniej w drugiej połowie XVIII wieku – XIX wieku w oczach Rosjan i ludności syberyjskiej”.

Grzegorz Nieć

ORCID: 0000-0001-9722-8914

Prof. dr hab., polonista, historyk, bibliolog i bibliofil, zatrudniony na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Targu. Zajmuje się przede wszystkim dziejami prasy i książki polskiej oraz czeskiej. Autor m.in. monografii *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy* (Kraków 2016) oraz *Książka – naród – religia. Dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego* (Kraków 2022).

Barbara Olejarz

Absolwentka Wydziału Historycznego UJ (etnologii i antropologii kultury oraz muzealnictwa), a także Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej (zarządzania kulturą). Menadżer kultury, związana zawodowo z Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce, od 12 lat sprawuje funkcję dyrektora placówki. Autorka wielu artykułów poświęconych wartościowaniu i ochronie zabytków techniki, folklorowi naftowemu, początkom przemysłu naftowego, a także wpływom tego przemysłu na rozwój i przemiany społeczno-gospodarcze XIX-wiecznej Galicji. Członek zarządu Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, członek Stowarzyszenia Muzealników Polskich, konsultant Podkarpackiej Komisji Filmowej ds. związanych z postacią Ignacego Łukasiewicza i historią przemysłu naftowego, członek lokalnych stowarzyszeń zajmujących się promocją regionów, tzw. małych ojczyzn, sekretarz redakcji Zeszytów Naukowo-Historycznych „Wiek Nafty”, wiceprzewodnicząca Komisji ds. Historii i Muzealnictwa przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego.

Michał Rogoż

ORCID: 0000-0002-8041-0610

Dr hab., pracownik Instytutu Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, profesor nadzwyczajny w Katedrze Zarządzania Informacją. W latach 2012-2020 dyrektor Instytutu Nauk o Informacji, a obecnie prorektor ds. nauki tegoż uniwersytetu. Opublikował ponad 140 prac z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach, kulturoznawstwa i literaturoznawstwa. Członek Komisji Prasoznawczej PAN (Oddział w Krakowie) oraz International Society for Knowledge Organization. Wchodzi w skład kolegów redakcyjnych „Rocznika Historii Prasy Polskiej” i „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia”, a także rady redakcyjnej serii wydawniczej „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”.

Damian Szymczak

ORCID: 0000-0001-6113-6030

Pracownik Zakładu Kultury i Myśli Politycznej Wydziału Historii UAM w Poznaniu. Zajmuje się dziejami XIX-wiecznej monarchii habsburskiej i Galicji, okresem I wojny światowej oraz historią Wielkopolski w XIX i XX w. Opublikował książki: *Między Habsburgami a Hohenzollernami. Rywalizacja niemiecko-austro-węgierska w okresie I wojny światowej a odbudowa państwa polskiego* (Kraków 2009) oraz *Galiczyjska „ambasada” w Wiedniu. Dzieje ministerstwa dla Galicji 1871-1918* (Poznań 2013). Stypendysta m.in. Fundacji Lanckorońskich z Brzezia, Instytutu Herdera w Marburgu, Österreichischer Austauschdienst – Richard Plaschka-Stipendium. Członek Polsko-Czeskiego Towarzystwa Naukowego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz redakcji polsko-czeskiego kwartalnika „Historia Slavorum Occidentis”.

Monografia wieloautorska *Polski przemysł naftowy i gazowniczy (do 1945 roku)* jest pokłosiem trzech międzynarodowych konferencji, zorganizowanych wspólnie przez Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego (SITPNiG) oraz Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej (wcześniej Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Konferencje te odbywały się pod patronatem i przy wydatnym wsparciu Polskiej Spółki Gazownictwa, a następnie Fundacji ORLEN. Dwie pierwsze konferencje historyczne zatytułowane „Polski przemysł naftowy i gazowniczy (do 1939 roku)” odbyły się w Krakowie (2018) oraz we Lwowie (2019). Wówczas wśród węzłowych zagadnień, które omawiano, znalazła się m.in. kwestia zasobów bibliotecznych i archiwalnych zlokalizowanych w Polsce oraz poza jej granicami, wykorzystywanych w badaniach dziejów polskiego naftciarstwa. W dniach 29-30 listopada 2023 roku w Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce odbyła się III Międzynarodowa Konferencja pt. „Polski przemysł naftowy i gazowniczy (do 1939 roku)”. We wspomnianych konferencjach brali udział badacze z kilkunastu uniwersytetów, muzeów i stowarzyszeń naukowych. Polskę reprezentowali m.in. naukowcy z Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ), Uniwersytetu Wrocławskiego (UWr), Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM), Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), Uniwersytetu Rzeszowskiego (UR), Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (UEK), Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (UKEN), Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ), Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (AGH), Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (UJK), Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce oraz SITPNiG-u. W gronie prelegentów znaleźli się również historycy z Republiki Czeskiej i Ukrainy związani z następującymi instytucjami: Uniwersytetem Technicznym w Libercu, Uniwersytetem Narodowym Politechnika Lwowska, Lwowskim Uniwersytetem Narodowym im. Iwana Franki oraz Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie.

